

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Галинської Юлії Вікторівни на тему:

«Державне регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність обраної теми дослідження.

Ухвалення наприкінці 2015 р. на Саміті ООН Цілей сталого розвитку, що виступатимуть орієнтирами на шляху трансформації національних економік країн світу на період до 2030 року, ознаменувало початок нового періоду екологічно відповідального використання природних ресурсів. Так, цілком закономірно, що запорукою ефективного природокористування є виважена національна регуляторна політика, яка покликана збалансувати інтереси всіх стейкхолдерів (держави, суспільства та бізнесу), а також максимально зберегти екосистему для майбутніх поколінь. Найбільш розповсюдженим інструментом державного регулювання є встановлення та збирання рентних платежів за використання природних ресурсів з їх подальшим акумулюванням у бюджетах різних рівнів, з яких надалі ці кошти будуть використовуватися з метою забезпечення сталого екологічного розвитку. Разом з тим, на сьогоднішній день розподіл надходжень від рентних платежів між рівнями бюджетної системи України є несправедливим, адже більша їх частка локалізується в державному бюджеті, що суттєво знижує ефективність використання цих коштів (насамперед, ці фінансові ресурси перетворюються на додаткове джерело покриття дефіциту бюджету, а не оптимальний інструмент забезпечення сталого екологічного розвитку). Таким чином, виникає об'єктивна необхідність дослідження кращих світових практик розподілу природно-ресурсної ренти та на основі такого аналізу удосконалення вітчизняної

системи державного регулювання цієї сфери, що має враховувати весь спектр екологічних, соціальних та економічних викликів сучасного етапу розвитку, а також базуватися не на суперництві, а на співпраці різних груп стейкхолдерів у цьому процесі. Об'єктивна потреба у вирішенні зазначених проблем обумовила вибір теми дисертаційного дослідження, його мету та завдання, а також підтверджує його актуальність та практичну значимість.

Зв'язок теми з державними та галузевими науковими програмами, пріоритетними напрямками розвитку науки.

Дисертаційна робота відповідає меті та цілям резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Порядок денний в області сестейного розвитку на період до 2030 року», Стратегії сталого розвитку України – 2020, Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року.

Дослідження виконане відповідно до Основних напрямів фундаментальних досліджень на 2014–2018 рр. та тематики науково-дослідних робіт Сумського державного університету, а саме теми «Формування принципів, методів і механізму раціонального перерозподілу природної ренти в системі «держава – регіон – суб'єкт господарювання» (№ д/р 0115U000676); теми «Природно-ресурсна рента у формуванні ланцюгів вартості» (№ д/р 0115U000845); теми «Макроекономічне прогнозування економічного зростання з використанням міжгалузевих моделей» (№ д/р 0115U000846).

До звітів за вказаними темами включено: обґрунтований механізм оптимального перерозподілу природно-ресурсної ренти у видобувній галузі через колабораційні альянси; методологічні основи рентних суб'єктно-об'єктних економічних відносин у системі «держава – регіон – суб'єкт господарювання»; колабораційні рентні ефекти при узгодженні інтересів держави, місцевих громад та паливодобувними підприємствами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові результати, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, є логічно взаємопов'язаними і несуперечливими, характеризуються високим рівнем обґрунтованості, про що свідчить структурна побудова та зміст дисертації, використання статистичної інформації, отриманої як з офіційних джерел, так і в результаті літературного пошуку, виконаного автором, широкий перелік систематизованих та кваліфіковано опрацьованих автором фундаментальних робіт вітчизняних і зарубіжних науковців.

Досягнута мета дисертаційного дослідження, яка полягає в удосконаленні методологічних засад державного регулювання розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти на основі теорії колабораційних альянсів у системі «держава – регіон – паливодобувні підприємства», відповідає обраній темі роботи.

Зміст сформульованих наукових завдань структурно-логічно узгоджений, їх кількість слід вважати достатньою для розкриття обраної теми дисертації і вирішення поставленої мети. Об'єкт і предмет дослідження є узгодженими з метою дисертаційної роботи.

Автор дотримується в роботі логічного та структурованого викладення матеріалу. Висновки, що наводяться в кінці розділів дисертації, є узагальненням дослідження та основою формулювання практичних рекомендацій. Вони не містять внутрішніх суперечностей і мають практичну спрямованість. Запропоновані дисертантом методичні підходи є науково обґрунтованими та дозволяють проводити конкретні розрахунки. Отримані наукові положення сформульовано коректно, по кожному з них визначено наукові результати, сутність їх новизни та її ступінь.

Крім того, достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджується публікацією основних результатів дослідження в одноосібних та колективних монографіях, фахових виданнях з економіки, у міжнародних

наукових виданнях та виданнях України, що входять до міжнародних наукометричних баз, оприлюдненням їх на профільних науково-практичних конференціях з широкою географією проведення, які відбулися протягом 2013-2017 років у містах Суми, Харків, Краків, Львів, Одеса, Лісабон, Київ, Запоріжжя, Рига, Кишинів, Монреаль.

Під час написання дисертаційної роботи автор спиралася на сучасну методологію наукових досліджень, що підтверджується застосуванням широкого спектру методів аналізу і обробки інформації, зокрема: методів логічного аналізу, синтезу та узагальнення; функціональний та структурний аналіз, методи опитування та спостереження, когнітивне моделювання, кореляційно-регресійний аналіз, факторний аналіз, методи нечіткої логіки, економіко-математичного моделювання.

Вищевикладене свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Галинської Ю.В.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Підсумовуючи основні висновки і результати дисертаційної роботи, а також особистий внесок здобувача у вирішення обраної нею науково-прикладної задачі, можна зазначити, що новизна наукових результатів полягає у наступному:

1. Безсумнівна наукова новизна та практична цінність роботи полягає в обґрунтуванні автором вперше теоретико-методологічні засади застосування положень теорії колабораційних альянсів у процесі державного регулювання рентних відносин у національній економіці. Це дозволяє справедливо розподілити природно-ресурсну ренту та забезпечити партисипативну участь усіх стейкхолдерів у формуванні рентного доходу, диференціацію рентних платежів, знайти оптимуму між збільшенням рентного доходу та обсягів видобування і використання вичерпних паливно-енергетичних ресурсів, а також сформулювати державну політику держави на

засадах відтворюваності, захисту навколишнього середовища, соціально-фінансової підтримки територіальних громад (стор. 110-114).

2. Вагому наукову цінність має запропоноване автором поняття «колабораційний рентний ефект», як кумулятивний соціо-еколого-економічний результат від раціонального розподілу та перерозподілу ПРР для держави, місцевої громади та паливодобувними підприємствами, що виникає внаслідок їх узгодженої колабораційної взаємодії. Зазначена трактовка дозволяє усвідомити прямі та латентні циклічно-накопичувальні прояви рентного ефекту для майбутніх поколінь (стор. 227-233).

3. Позитивної оцінки заслуговують сформовані теоретичні засади і методичний інструментарій оцінювання колабораційного рентного ефекту через зіставлення вхідних та вихідних грошових потоків, інвестиційних витрат, податкових надходжень, рентних платежів, соціальних та екологічних виплат у межах колабораційного альянсу та за відсутності колаборації. Крім того, даний науково-методичний підхід дозволяє врахувати альтернативні надходження від використання природних ресурсів території, а також норми дисконту, оціненої з урахуванням альтернативної вартості капіталу та ризиків держави, місцевої громади і паливодобувними підприємствами (стор. 227 -233);

4. Важливе наукове значення має запропонований підхід до ранжування соціальних, економічних та екологічних ризиків при створенні колабораційних альянсів у паливодобувній галузі. Безсумнівною перевагою запропонованого підходу є застосування методу нечіткої логіки (Fuzzy Logic) та врахуванні індикаторів стійкості колабораційних відносин при визначенні найбільш значущих ризиків та їх взаємозв'язків;(стор. 254 -258; стор. 259-272).

5. У роботі вперше розроблено економіко-математичну оптимізаційну модель для диференційованого коригування структури перерозподілу рентного доходу між ПДП, місцевим та Державним бюджетами. Автор враховує одномоментні та взаємозв'язані зміни ефективності

паливодобувних підприємств та соціо-еколого-економічної ситуації в регіоні видобування вичерпних паливно-енергетичних ресурсів. Такий підхід на основі використання функції корисності та системи диференційних рівнянь дозволяє описати функції управління активами паливодобувних підприємств, витрати на охорону здоров'я на рівні регіону та рентні надходження до Державного бюджету України (стор. 318-241).

6. Значний доробок в розвиток теоретико-методологічних розробок, автор здійснив удосконаливши критеріальний базис узгодження інтересів у системі «держава – територіальні громади – підприємство» щодо розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти. Особливість запропонованого підходу полягає у врахуванні розміру не статичної, а динамічної ренти, тобто розподілу та перерозподілу рентних доходів від використання вичерпних паливно-енергетичних ресурсів, рівня законодавчої свободи щодо передання прав власності на ці ресурси та прав користування ними, рівня розвитку інфраструктури ринку енергетичних ресурсів та рівня фіскальної децентралізації в країні (стор. 122-127).

7. Позитивної оцінки заслуговує удосконалене методологічне підґрунтя вибору оптимального варіанта стратегій розвитку колабораційних альянсів, створених для впорядкування рентних відносин у національній економіці. Особливість зазначених методологічних засад полягає у визначенні інтегрального рівня готовності учасників альянсу узгоджувати інтереси із зовнішнім середовищем під час реалізації проекту, інтегрального індексу соціо-еколого-економічних ризиків при створенні колабораційного альянсу та рівня соціально-екологічної безпеки регіону видобування ресурсів. Запропонований підхід дозволяє виділити та описати сутність реактивної, захисної, стабілізаційної, превентивної, адаптивної, проактивної колабораційних стратегій (стор. 287-292).

8. Велике практичне значення мають удосконалені дисертантом організаційно-економічний інструментарій акумулювання фінансових ресурсів при розподілі природно-ресурсної ренти на основі обґрунтування

доцільності створення в Україні регіональних фондів перерозподілу рентних доходів із високим рівнем самоврядування, структурно включатимуть фонди відтворення природно-ландшафтного комплексу регіону, фонди компенсації негативних соціальних та екологічних наслідків від функціонування паливодобувного комплексу, а також фонди хеджування ризиків майбутніх поколінь (стор. 350-353).

9. Теоретичну та практичну цінність в дисертаційній роботі має удосконалене методологічне підґрунтя оптимального розподілу рентного доходу підприємств паливодобувної галузі в системі «держава – регіон – підприємство». Перевагами застосування запропонованого підходу є диференціація частки, яка буде вилучатися з рентного доходу паливодобувних підприємств до місцевих бюджетів на фінансування соціальних, економічних та екологічних програм для територіальної громади залежно від їх участі у відновленні територій після закінчення видобування природних ресурсів (стор. 354-360).

10. Автором обґрунтовано методологічні засади визначення необхідних та достатніх умов формування колабораційних альянсів у процесі розподілу природно-ресурсної ренти на основі інтегрального показника. Даний показник розраховується як сума бальних оцінок за сукупністю критеріїв, що визначають готовність стейкхолдерів (державних органів, територіальної громади та паливодобувних підприємств) до реалізації спільної (у формі кооперації та колаборації) та роздільної діяльності (стор. 122-127).

11. Позитивної оцінки заслуговує запропоноване автором тлумачення економічного змісту поняття «колабораційні альянси» як форми структурованої взаємодії суб'єктів формування рентних відносин на вертикальному (держава – місцева громада – паливодобувних підприємств) та горизонтальному (паливодобувне підприємство – паливодобувне підприємство) рівнях, що ґрунтується на узгоджених усіма стейкхолдерами механізмах партисипативної участі у формуванні рентного доходу,

справедливого розподілу природно-ресурсної ренти, фінансово-організаційного збалансування їх соціо-еколого-економічних інтересів для реалізації спільної мети – забезпечення енергонезалежності країни, розбудови соціально-орієнтованої економіки та забезпечення добробуту майбутніх поколінь (стор.143-147; 224).

12. У роботі набули подальшого розвитку методологічні засади обґрунтування принципів соціальної відповідальності держави в процесі регулювання рентних відносин. Реалізація даного наукового доробку відбулась шляхом імплементації в загальну систему принципів державно-приватної колаборації ряду нових, а саме: принципу продукування соціальної цінності для місцевої громади на території видобування паливно-енергетичних ресурсів та суспільства в цілому; принципу збалансування соціальної відповідності та узгодження соціальних інтересів учасників колабораційних альянсів; принципу толерантності до соціальних ризиків; принципу дотримання колабораційної соціальної етики; принципу транспарентності (прозорості) у відносинах учасників колабораційного альянсу під час перерозподілу природно-ресурсної ренти (стор. 157-165).

13. Автором визначено теоретико-методологічне підґрунтя виявлення специфічних ризиків у колабораційних альянсах, створених для впорядкування рентних відносин у національній економіці, на основі методології Hazard and Operability Research та емпіричних результатів опитування провідних підприємств нафтогазової промисловості України. Практична реалізація запропонованих методичних засад відбувається шляхом формалізації проявів, причин, наслідків та заходів для подолання ризиків, що виникають при горизонтальній та вертикальній колаборації в альянсі (стор. 207-216).

14. Побудувавши імітаційні карти для оптимістичного, песимістичного, найбільш імовірного сценаріїв на основі розробленого синтетичного індикатора у роботі набуло подальшого розвитку науково-методичне підґрунтя сценарного планування механізму колаборації

стейкхолдерів у процесі розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти (стор. 237-244).

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження. Наукова цінність та практична значимість одержаних результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації теоретичних і науково-методичних положень і практичних рекомендацій для вдосконалення функціонування та забезпечення ефективного державне регулювання розподілу природної ренти в національній економіці.

Наукові розробки дисертанта в своїй сукупності спрямовані на поглиблення теоретико-методологічних засад формування оптимальних пропорцій міжбюджетного розподілу рентного доходу та ідентифікації механізмів виявлення необхідних та достатніх умов функціонування колабораційних альянсів.

Підтвердженням можливості використання результатів дисертації в регуляторній політиці органів державної влади, менеджменті державних та приватних підприємств є наявність довідок про впровадження. Так, пропозиції щодо оподаткування рентною платою за користування надрами впроваджено в діяльність департаменту економічної стратегії та макроекономічного прогнозування Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 3021-09/26754-07 від 21.06.2018 р.); щодо формування регіонального Фонду перерозподілу рентних доходів – у діяльність Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 01-49/4428 від 07.05.2018 р.); щодо оптимального розподілу рентного доходу ПДП – у діяльність Громадської спілки «Ліга ділових кіл паливно-енергетичного комплексу» (довідка № 07/11/17-1 від 07.11.2017 р.); щодо механізмів горизонтальної колаборації в межах паливодобувних альянсів – у діяльність ДП «Укртранснафтопродукт» (довідка № 02/440 від 27.10.2017 р.); щодо запровадження динамічної ренти – в діяльність ТзОВ

«Нафтогазрембуд-1» (довідка № 02/11/17-3 від 02.11.2017 р.); щодо подолання організаційно-економічних бар'єрів у межах колабораційної взаємодії – в діяльність ТОВ «СЕНСІ» (довідка № 549 від 29.12.2017 р.); щодо механізму узгодження інтересів учасників рентних відносин – у діяльність ТОВ «Союз-будресурси» (довідка № 40/а від 16.05.2018 р).

Повнота викладу основних результатів дисертації, висновків і пропозицій в опублікованих працях здобувача. Вивчення матеріалів дисертаційної роботи та автореферату дисертанта свідчать про відповідність змісту автореферату основним положенням дисертаційної роботи.

Автореферат оформлений згідно з вимогами МОН України, повністю в стислій формі передає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі.

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до докторських дисертацій за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Основні положення, висновки і результати дослідження опубліковано в 53 наукових працях загальним обсягом 56,84 друк. арк., з яких особисто автору належить 52,91 друк. арк., зокрема, 2 одноосібні монографії, розділи у 3 колективних монографіях, 17 статей - у наукових виданнях України, внесених до міжнародних науково-метричних баз (з яких 3 – у виданнях, внесених до бази Scopus), 6 статей - у наукових виданнях інших держав, 11 публікацій - у збірниках матеріалів конференцій.

У цілому дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації і виносяться в додатки.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи.

Відзначаючи високий рівень обґрунтування і достатню переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Галинської Юлії Вікторівни, цілісність та логіку викладення матеріалів дослідження, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. У підпункті 1.3 дисертаційної роботи присвяченого закордонному досвіду регулювання рентних відносин у процесі природокористування, автором визначені загальні переваги та недоліки розподілу природно-ресурсної ренти (стор. 84-96). В той же час, даний підрозділ набув би логічного завершення за умови формалізації процесу адоптації міжнародних інструментів розподілу природно-ресурсної ренти до вітчизняної ситуації в державі, а також визначення можливого економічного ефекту від їх подальшого запровадження.

2. Позитивно оцінюючи запропонований автором критеріальний підхід до вибору форми організаційної взаємодії в системі «держава – регіон – підприємство» в процесі розподілу природно-ресурсної ренти, залишається незрозумілим підходи до: формування механізму відбору експертів, проведення перевірки узгодженості їх думок, системи присвоювання балів індивідуальній діяльності, кооперації та колаборації, а також ідентифікації проміжків (якісне оцінювання) отриманих результатів (стор. 121 – 127).

3. Робота набула б значно більшої практичної цінності за умови управлінні специфічними ризиками колабораційного альянсу не тільки на основі методології Hazard and Operability Research, але й використанням певного розрахункового методу, який би дозволив отримати кількісні значення рівня досліджуваного ризику (наприклад, математичної оцінки ступеня відхилення від бажаного результату). Це дало б змогу підвищити ефективність застосування інструментарію оптимізації ризиків співпраці у

видобувній промисловості в умовах коопетиції та розробити виважену стратегію (стор. 208-215).

4. Визначивши сценарії впровадження механізму колабораційних альянсів залежно від критеріїв варіативності (стор. 238-247), незрозумілим залишається інституційний механізм реалізації даного процесу. Так, додаткового пояснення потребують державні органи, які повинні нести відповідальність за реалізацію стратегій, а також центри відповідальності, які повинні забезпечити чітке виконання сформульованих в стратегії завдань.

5. Підтримуючи гіпотезу автора відносно необхідності додаткових регулювальних функцій з боку держави з метою вирішення еколого-економічних проблем, пов'язаних із видобуванням природних ресурсів, справедливо зауважити, що для посилення практичного спрямування запропонованих науково-методичних засад необхідно було б доповнити рисунок 5.1 (стор. 311) методами, важелями та інструментами реалізації встановлених додаткових функцій держави у сфері природокористування.

6. Однією з пропозицій автора, щодо розробки методологічних засад формування бюджетів територіальних громад за рахунок рентних надходжень від паливодобувних підприємств є організація стабілізаційного фонду» та «Резервного фонду» з урахуванням «Фонду перерозподілу рентного доходу» на регіональному (стор. 350-360). Натомість, із тексту дисертації не зрозуміло, чи будуть реінвестовуватись кошти акумульовані в певному фонді, який рівень витрат буде спрямований на їх фінансування, а також які фахівці (державні службовці чи наймані менеджери) будуть ними управляти.

У цілому, зазначені зауваження не знижують високий рівень дисертаційної роботи та суттєво не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Галинської Юлії Вікторівни на тему «Державне регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів» є самостійним, завершеним, цілісним, логічним за структурою науковим дослідженням.

Поставлену в роботі мету досягнуто, завдання — розв'язані та висвітлені у заключних висновках методичного та прикладного характеру. Зміст автореферату та основних положень дисертації ідентичні. Робота відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. із відповідними змінами.

Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Нові наукові положення, висновки та рекомендації, одержані в ході дисертаційного дослідження та винесені до захисту, в сукупності вирішують важливу проблему розвитку теоретичних, методологічних та прикладних засад удосконалення механізму державного регулювання розподілу та перерозподілу природно-ресурсної ренти на основі теорії колабораційних альянсів у системі «держава – регіон – паливодобувні підприємства».

Вважаю, що автор дисертації «Державне регулювання розподілу природної ренти в національній економіці на основі теорії колабораційних альянсів» Галинська Юлія Вікторівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент,
директор наукового інституту управління проектами,
професор кафедри менеджменту та публічного управління
Тернопільського національного економічного університету,
доктор економічних наук, професор

Г.Л. Монастирський

10 вересня 2018 року

Г.Л. Монастирський